Ա· Տարի — Թիւ 66

Ուրբաթ, 8 Հոկտեմբեր 1915

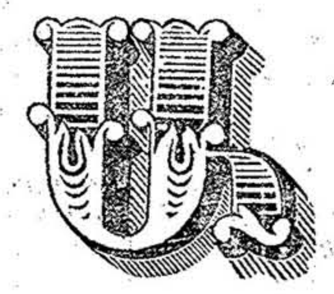
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԷՄ

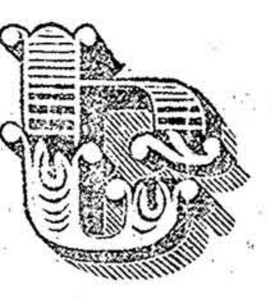
ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ . . Ղ. Ո.	80	40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ Ֆր.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԳԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Շարա Ապու Տարտար, Թիւ 16

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ

Journal AREV

B. P. № 600

Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՑԱՒԻՆ ՊԱՏՃԱՌՆ ՈՒ ԴԱՐՄԱՆԸ

Ցիսունօրեայ պատերազմէ մը պատուով դուրս ելած մեր Կիլիկեցի ռազմիկներն ու իրենց ընտանիքները դեռ նոր հասեր էին Բոր-Սայիտ՝ երբ այս սիւնակներուն մէջ մեր գրած առաջին յօդուածով վստահութիւն մը և երկիւղ մը յայտնեցինք միանգամայն. վստահութի՛ւն՝ թէ Եգիպտաբնակ հայ ժողովուրդը անոնց հանդէպ լիովին պիտի կատարէ իր եղբայրական պարտականութիւնը, և երկի՛ւղ՝ թէ այդ պատճառաւ նոյն Եգիպտահայ ժողովուրդը պիտի մոռնայ իր պարտքը հանդէպ իր միւս հարիւր-հազարաւոր եղբայրներուն ու քոյրերուն, այն անօթիներուն, մերկերուն և հիւանդներուն որոնք Կովկաս քշուած են կամ որոնք տակաւին Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ՝ կը քաշկռտեն իրենց ողբալի գոյութիւնը։

Հիմա կրնանք ըսել թէ մեր յայտնած վստահութիւնը մեծ մասամբ ի դերեւ ելած է, մինչ ի փոխարէն՝ լիուլի իրականացած է մեր երկիւղը։ Բոր-Սայիտի գաղթականները դեռ զրկուած կը մնան իրենց տարրական պէտքերէն և այս պատճառաւ՝ հիւանդները կը շատնան իրենց մէջ. միւս կողմէ՝ ոչինչ եղած է, բացարձակապէս ոչինչ, այս երեք շաբթուան միջոցին, անդին մեր փախստականներու մեծագոյն զանգուածին Եգիպտոսէն կարեւոր օգնութիւն մը հասցնելու տեսակէտով...։ Քանի որ մարգարէութիւնս կիսկատար պիտի ըլլար՝ որքա՜ն աւելի պիտի նախընտրէինք որ մեր գուշակութեան առաջի՛ն մասը հաստատուէր ու երկրո՛րդն հերքուէր՝ փոխանակ առաջինին հերքուելու ու երկրորդին հաստատուելու...։

Բայց խնդիրը մեր ճիշդ կամ սխալ գուշակութիւններուն վրայ չէ...։ Իրողութիւն մը կայ մէջտեղը՝ որ սա՛ է.—Ազգը այսօր իր գոյութեան ամենամեծ տագնապը կ'անցընէ. անոր կէս մասը, բովանդակ Թուրքիոյ մէջ, փճացած է՝ նախ ամբողջովին նիւթապէս, յետոյ մեծամասնաբար ֆիզիքապէս ալ. վերապրողները ապրեցնել պէտք է, և պիտի ապրեցնեն անո՛նք՝ որ ուղղակի հարուածուած չեն ո՛չ նիւթապէս և ո՛չ ֆիզիքապէս, այսինքն Կովկասի և արտասահմանի Հայերը. ասոնք, սակայն, ծանրօրէն կը թերանան իրենց պարտականութեան մէջ, չեն ըներ ոչ կէսը, ոչ քառորդը, ոչ իսկ մէկ-տասներորդը անհրաժեշտ զոհողութեան, կը թողուն որ հիւանդները մեռնին և առողջները հիւանդանան, և չէզոքաբար իրենք ալ կ'ընեն ա՛յն ինչ որ Թուրքը կ'ընէ ներգործապէս,- բնաջնջել Հայութիւնը...։

Ասիկա քստմնելի է, այնքան և աւելի դուցէ քստմնելի որքան Թուրք ոճիրը։ Այսուհանդերձ՝ պէտք է նախ հաստատել թէ այսպէս է, յետոյ անոր պատճառը ճանչնալ, և յետոյ դարմանին մտածել։

*** Իրողութիւնն արդէն ինքզի՛նքը կը հաստատէ ամէնուս աչքին, ամենէն քարսիրտն անգամ հարկադրելով որ խոստովանի անոր ճշմարտութիւնը։ Մենք կ'անցնինք՝ հետեւաբար՝ պատճառին և դարմանին մասին միայն խօսելու։

Պատճառը ա՛յն է, ըստ մեզ, ինչ որ «Մշակ»ի աշխատակից մը առաջին անգամ յայտնած էր և մենք անոր յօդուածը արտատպելէ ետք մեր կողմէ ալ անդրադարձած էինք անոր վրայ. այսինքն՝ Ոգեւորութեան պակասը, ազգային հաւաքական, ընդհանուր ոգեւորութեան մը բացակայութիւնը...։

Ժամանակաւ, դեռ ասկէ մինչև քանի տարի առաջ, ազգը մէկ մարդու պէս կ'ոգեւորուէր՝ ըլլա՛յ ուրախութեամբ, ըլլա՛յ տխրութեամբ։ Սով մը կամ հրդեհ մը, ժողովրդային կարեկցութեան, օգնութեան ընդհանուր շարժում մը յառաջ կը բերէր. նոյնպէս՝ Հայաստանի ապագային մասին ամենադոյզն նպաստաւոր լուրը բերնէ բերան կը տարածուէր և ժողովուրդը յոյսով ու ուրախութեամբ կ'ոգեւորէր։ Հիմա, կրնաս մէկ կողմէ ծանուցանել թէ Հայաստանը ինքնօրէն պիտի ըլլայ, կրնաս ամիս մը ետքը յայտնել թէ ազգէն հարիւր-հազարներ կորսուած են ու մնացեալը կորսուելու վտանգին տակ է, ո՛չ առաջին լուրը հրճուանքի, ո՛չ ալ երկրորդը ցաւի խենդութեամբը մարդիկը կը թողնէ տեղերնէն, երկուքն ալ նախ թերահաւատութեամբ կ'ընդունուին և մինչեւ որ բացարձակ պարզ ըլլայ թէ ճշմարիտ են՝ արդէն մտքերը վարժուած են անոնց և բնա՛ւ ո և է արտասովոր շարժում առաջ չեն բերեր։

Իսկ ասո՞ր պատճառը։ Մեր յուսախաբութիւնները բաւական չեն ամէն բան բացատրելու։ Կա՛յ ուրիշ գլխաւոր և զօրաւոր պատճառ մը՝ որ սա՛ է։

Առաջ, կրնա՛յ ըսուիլ մինչեւ ասկէ քանի տարի առաջ, ազգը առաւել կամ նուազ մէկ տեսակ կը զգար, մէկ տեսակ կը մտածէր ինքզինքին, իր ներկային և ապագային մասին։ Ամբողջ Հայութիւնը, պզտիկէն բռնէ մինչեւ մեծը, աղքատէն մինչեւ հարուստը, նոյն ազգային իտէալը ունէր։ Յեղափոխութիւնը եկաւ թանձրացնել ձեւ մը տալ այդ իտէալին, ու հակառակ ազգին դարաւոր սովորութենէն այնքան բուռն շեղում մը ըլլալուն՝ նորէն չքանդեց միութիւնը ազգին որ այդ միջոցին յեղափոխական դարձաւ իր ստուար մեծամասնութեամբը, եթէ ոչ պաշտօնապէս՝ գէթ մտքով ու սրտով, իր երիտասարդներովն ու չափահասներովը, եկեղեցականներովն ու աշխարհականներովը։

Այդ միութիւնն ա՛յն օրը քանդուեցաւ, և ազգն ա՛յն օրը ինքզինք կորսնցուց ճշմարտապէս՝ երբ առաջին յեղափոխական կուսակցութեան յաջորդեց երկրորդը, յետոյ առաջինն ինքն իր մէջ պառակտեցաւ — կարծեմ քիչ մըն ալ երկրորդին ջանքովը — ու ծնունդ տուաւ երրորդի մը, և երրորդն ալ չորրորդի մը...։ Այդ բաժանումներուն, այդ կաբինէներուն և իւրաքանչիւրին անջատօրէն ունեցած գործունէութեան անմիջական վնասները յայտնի են ու մեր վերջին քսան տարուան ազգային պատմութիւնը կը կազմեն։ Անոնց հետեւաբար և աւելի մեծ վնասը եղաւ ազգին ընդհանուր ոգեւորութեան կարողութիւնն սպաննել՝ սպաննելէ ետք անոր մէջ մէկ եւ նոյն, և մանաւանդ զուտ ազգային ոգին՝ նախ արդէն իրենց զատ-զատ գոյութեամբը, երկրորդ՝ իրենց ծրագրային օտարոտի վարդապետութիւններովը, և երրորդ՝ իրար ամբաստանելու ու վարկաբեկելու իրենց կատաղապէս յաջողած ճիգերովը...։

Ահանօք, մինչեւ 1901-1902 թուականը, կուսակցութեանց առանձին գոյութեան վնասն ու ամօթը ազգը կ'զգար տակաւին և կ'զգային իրենք կուսակցութիւններն ալ, որոնք ստել կամ իրաւ, միութեան համար պարբերաբար բանակցութիւններ կըկատարէին և պատրաստակամութիւններ կը յայտնէին միշտ։ Անկէ ի վեր հաւատք մը եղաւ այլեւս՝ թէ միութիւնը անկարելի է, կրնայ տաս-տաս համերաշխութիւն գոյանալ և թէ համերաշխութիւնն ալ արդէն կը գոյանայ ինքնին, պէտք եղած պարագային, վտանգի մը պահուն, հոն ալ ուր պէտք ըլլայ անոր...։

Ա՛յն օրն ուր կուսակցութիւնները իրենց համար հաւատք ըրին այս վարկածը և ազգն ալ համակերպեցաւ անոր, ա՛յն օրը եթէ չմեռաւ՝ բայց հաշմուեցաւ, կոնծեցաւ ու չորցաւ Հայուն հոգին։ Ազգային հաւաքական ոգեւորութիւն մը անկարելի դարձաւ այն ատենէն ի վեր։ Այսօր այն տեղերը միայն ինքզինքնին աւելի ընդունակ կը ցուցնեն ոգեւորութեան՝ ուր կուսակցութիւններ չկան։ Կրնանք փաստել ասիկա։

Ահա՛ պատճառը, անկեղծօրէն։ Եթէ ազէկ չբացատրեցինք զայն՝ իւրաքանչիւր ընթերցող կրնայ իր հաշուոյն մտածելով ամբողջացնել այս բացատրութիւնը։ Գալով դարմանին՝ պիտի աշխատինք զայն գտնել յաջորդով։

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՌԱԿ...

Մէկը կար մէկը չկար, ասկէց շատ տարիներ առաջ պզտիկ տկար ժողովուրդ մը կար Արեւելքի մէջ, որ բարբարոս զօրաւորի մը երկաթէ ձեռքին տակ կը հեծէր, կը հեծէ՜ր դարերէ ի վեր։

Ու եկաւ օր մը ուր պզտիկ տկար ժողովուրդը, սպառած ըլլալով անհնարին չարիքին տոկալու ուժը, փրկութեան երկու ելք միայն տեսաւ իր դիմաց, մի՛ն մահը, միւսը լուսափայլ.— Մահը կամ Ազատութիւնը։ Եւ որովհետեւ մահը կը նախադասէր այն անարգ կեանքէն զոր իր տիրոջ բռնաւոր կամքը կը հարկադրէր իրեն, և որովհետեւ, միւս կողմէն, ամէն յոյս կորսնցուցած չէր լուսափայլ ելքին հասնելու, պզտիկ ժողովուրդը չվարանեցաւ։ Խաղաց իր ճակատագիրը մէկ անգամէն, իր զաւակներուն կեանքը նետելով կարմիր սեղանին վրայ։

Ու սկսաւ անհաւասար կռիւը ընդմէջ տկարին ու զօրաւորին։ Եւ որովհետեւ բարոյական ո՛չ մէկ ոյժ, որքան ալ մեծ ըլլայ, չի կրնար յաղթել, առանձին, յաղթահարել նիւթական ոյժը, որքան որ ալ անբարոյական ըլլայ զայն շարժող ոգին, պզտիկ ժողովուրդը պիտի ճզմուէր փճանար ճակատագրականօրէն՝ եթէ հիւսիսէն հեռաւոր հզօր ազգական մը օգնութեան չհասնէր չուառական հօտին որ սպանդանոց կը տարուէր, սկսած էր տարուիլ արդէն...։

Զօրաւորը իր դէմ գտաւ իրմէ աւելի զօրաւոր մը ու պարտուեցաւ չարաչար, իրերուն բնական և այս անգամ որչա՜փ բարոյական ընթացքովը։ Ու տկարը միանգամ ընդ միշտ ազատեցաւ իր անարգ տիրոջը լուծէն։

Տարիներ անցան այդ երջանիկ թըւականէն ի վեր, ու պզտիկ ժողովուրդը մեծցաւ, տկար աչքը զօրացաւ։ Ազատութեան սկզբնական բարիքը, զոր բաղձացեր էր իր հզօր ու վեհոգի պաշտպանին յաղթական ձեռքերէն, աճեցաւ, արգիւնաւորուեցաւ, ծաղիկներ ու պտուղներ տուաւ։

Եւ պատահեցաւ որ օրին մէկը, իր երբեմնի ազատարարը գտնուի բանուի հզօր դրացիներու հետ, բռնութեան երկուանեղ ուժե՛ր որոնք մեծ ու պզտիկ ազգերու անկախութիւնը կ'սպառնային։ Եւ տրամաբանական հակումով մը, իր հին բռնաւորը գնաց միանալ այդ երկուքին...։

Ու.... Բայց պատմութիւնը հոս կանգ կ'առնէ գրեթէ, թերեւս կ'սպասէ լսել թէ, ինչպէս որ կը պատահի հին հրաշապատում զրոյցներուն կամ բարոյախօսերուն մէջ, երբեմնի գերին ու ազատեալը, երբեմնի չարչարեալն ու բարերարեալը խեղճն առաջ պիտի նետուէր, երախտագէտ ուրախութեամբ մը պիտի կանգնէր իր բարերարին կողքին ու իր վաղնջական դահիճին դէմ, միանգամ վճարելու համար իր երախտագիտութեան անհուն պարտքը առաջնոյն, և ի գործ դնելու երկրորդին վրայ իր վրէժի անկասկածելի իրաւունքը՝ տասնապատիկ դարերէն կուտակուած։ Այսպէս վարուելու համար ան ունէր աշխարհի երկու հզօրագոյն պատճառները, Սէր և Ատելութիւն։

Բայց անիկա կը մնայ անշարժ, ամիսներէ ի վեր, կարծես անզգայ, անկարեկիր, չես գիտեր ի՛նչ անսիրտ հաշիւներու և շահադիտութեանց անձնատուր։

Եւ բողոքներ կան, հաւատողներ կան, նշաններ կան ցոյց տուող, ո՛վ արհաւիրք, թէ ան, երէկուան գոհը, պիտի միանայ իր հին դահիճին հետ, ընդդէմ իր յաւիտենական բարերարին։

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԻ

«ՀԱՅԿ. ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԿՌՈՒԻՆ ՀԱՄԱՐ»

Զ. ՑԱՆԿ

	Եգիպտ. Ղրուշ
Նախորդ ցանկին գումար	4508
Գանձուեցան՝	
Տէր Ստեփանեան եղբարք	200
Տէր Մկրտիչեան եղբարք	100
Գումար Ե. Ղ.	4808

*
* *

Ի՜նչ տխուր տեսարան մը, հաւաքական ապերախտութեան ի՜նչ քստմնելի և յուսահատական օրինակ մը պիտի ըլլար տեսնել որ ասկէց 38 տարի առաջ, Ռուսիա Թուրքին ճիրաններէն ազատեր է իր հեռակայ սլաւ եղբայրը, Պուլկարիան, որպէսզի ան, այսօր, երբ ինք մահու և կենաց գերագոյն ոգորումը կ'ոգորի բռնութեան երեք մեծագոյն ուժերուն դէմ, երթայ միանալ իր մահացու թշնամիներուն, աւելցնէ անոնց զօրութիւնը և յաղթելու հաւանականութիւնները...

Մարդկային սիրտը չի կրնար ընդունիլ այս հրէշութիւնը...։ Չէ՛, անկարելի է որ Պուլկարիա կամովին ջնջէ ինքզինքը ազատութեան արժանի ազգերուն մեծ ցանկէն և ապացուցանէ որ ինք աւելի չարժեր եղեր քան ցածերուն ցածը, Տաճիկը, որ վերջապէս երախտագիտութեան ոչ մէկ պարտք ունի հանդէպ Ռուսիոյ, և ընդհակառակը՝ ամէն իրաւունք զայն ատելով ատելու...։

Պուլկարը միանա՞յ Թուրքին...։

Ասո՞ր համար է որ 300000 Ռուս քաջեր գացին մեռնիլ Մակեդոնիոյ և Թրակիոյ դաշտերուն մէջ։ Այս գերագոյն վատութեամբ վարձատրուելու համա՞ր էր որ Ռուսիա Պուլկարները ազատեց գերութենէ։ Ա՜հ, լաւագոյն պիտի ըլլար որ անոնք մնացած ըլլային իրենց հին վիճակին մէջ, փոխանակ նիւթապէս ազատ բայց բարոյապէս աւելի ստրուկ յայտնուելու քան որչափ չեղան դարերով Թուրքին վատշուէր լուծին տակ։

Ո՛չ մէկը այն հարուածներէն զորս դաւադիրները ուղղեցին Յուլիոս Կեսարի, աւելի չի դպաւ անոր սրտին, աւելի չսպաննեց զինքը քան իր բարերարեալին՝ Բրուտոսի դաշոյնի հարուածը։

— Դո՞ւն ալ, որդեա՜կ իմ...։

Մ. Ս. ԿԻՐԺԵԱՆ

ՀԱՄԱՌՕՏ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՎՐԱՅ

Սուէտիացի մեր քաջ հայրենակիցներուն Եգիպտոս ժամանումէն ի վեր ամէն ոք իրաւամբ կը հետաքրքրուի ո՛չ միայն իրենցմով այլեւ իրենց հայրենիքով։ Զէյթուն, Հաճըն, Տէօրթ-Եօլ ծանօթ էին ամէնուն... Իսկ Սուէտիա՞ն։ Շատերու համար նորութիւն մըն էր այս անունը։ Քիչեր արդարեւ կը յիշեն թէ Սուէտիան ասկէ առաջ ալ խօսիլ տուաւ իր վրայ, 1895ին, երբ Հնչակեան խումբ մը գործիչներ Կիպրոսէն այնտեղ անցնելով՝ գիւղացիներուն հետ Մուսա լեռը բարձրացան և Թուրք յարձակողներուն դէմ փայլուն դիմադրութիւն մ'ըրին։

Սուէտիոյ անցեալին ու ներկային վրայ մեր ընթերցողներէ շատերուն հետաքրքրութեան գոհացում տալու համար, ստորեւ կու տանք հետեւեալ պատմական-աշխարհագրական տեղեկութիւնները։

Սուէտիա կը գտնուի Կիլիկիոյ հին Հռոսոս (Rhosus) գաւառի (արդի անուա-

նով Արսուս) հարաւային ծայրը. հիւսիսէն սահմանուած Պիլըլան լեռներով որոնք Սեւ լեռներուն և Ամանոսեան լեռներուն շարունակութիւնն են և երկարելով դէպի Միջերկրական ծովը՝ կը կազմեն համանուն Հանոսեան հրուանդանը (արդի անունով Ռաս էլ Խանզիր) որ Ալեքսանդրէթի ծոցին հարաւային ծայրն է, արեւելքէն՝ Որոնդէս գետով (արդի անունով Նահր էլ Ասի) և Անտիոք քաղաքով. հարաւէն՝ դարձեալ Որոնդէս (Ասի) գետով, որ Կիլիկիոյ այս ծայրամասը կը զատէ Քեսապէն, նոյնպէս հայաբնակ համայնք մը որ սակայն ըստ հին աշխարհագրութեան Ասորիքի (Սուրիոյ) մաս կը կազմէ. իսկ արեւմուտքէն իր սահմանն է Միջերկրական ծովը։ Ուրիշ խօսքով, Սուէտիա ծովեզերեան կողմէն Լաթաքիայի (հին Լաւոդիկէ) և Ալեքսանդրէթի մէջտեղը կը գտնուի։

Սուէտիա կամ Սիւվէյտիա մեր պատմիչներէն կոչուած է Սելեւկ (յունարէն Սելեւկիոն կամ Սելեւկ)։ Ծովահայեաց Մուսա լեռը, որուն կողերուն վրայ շարուած են հիմակուան հինգ հայաբնակ գիւղերը՝ մեր Ռուբինեանց ժամանակը կը կոչուէր Սուրբ լեռ և անոր վրայ ու մօտերը կը գտնուէին բազմաթիւ մենաստաններ՝ յունական, հայկական, ասորական և լատինական, այժմու Աթոս լեռան և կամ Լիբանանի երեւոյթը ընծայելով անոր։ Մեր պատմիչներէն միայն կը յիշուի Պեղիաս կամ Պերիաս անուն տեղը (հիմակուան Պիթիաս ը) ուր յունական վանք մը կար։

Անցեալ հին ժամանակներու մէջ Սուէտիա ծովահէններու և աւազակներու որջ մըն էր։ Արդարեւ, Հանոսի հրուանդանէն մինչեւ Որոնդէս գետը երկարող ծովեզերեայ լեռնաշղթան՝ որուն անպաճոյճ կողերը գրեթէ ուղղակի ծովուն վրայ կ'իջնեն, հազիւ տեղ տեղ դաշտային նեղ երիզ մը ունենալով իբրեւ ծովափունք, սքանչելի յարմարութիւններ կ'ընծայէր ծովահէններուն՝ իբրեւ անքոյթ և անմատչելի ապաստանարան։

Անկէ վերջն էր որ այս Հանոսեան սարերուն վրայ հետզհետէ ծաղկեցան ճգնարաններ, մենաստաններ, գիւղեր և ամրոցներ։

1086 Թուականին Մելիք-Շահ պարսիկ աշխարհակալը՝ Անտիոքի տիրելէ վերջ հասաւ Սելեւկի, իջաւ Միջերկրականի եզերքը և հոն ձիոյը ծովը մտնելով փառք տուաւ Աստուծոյ որու շնորհիւ Պարսից ծովէն մինչեւ «Ովկիանոս ծովը» տիրապետած էր։ Անկէ վերջ Սուէտիա փոխնիփոխ Յունաց, Ասորւոց և Խաչակրաց ձեռք անցնելէ յետոյ 1180 Թուականներուն նախ Թորոս Բ.ի և յետոյ Լեւոն Ա. Թագաւորին տիրապետութեան տակ ինկաւ և երկար ժամանակ Հայկական Կիլիկիոյ սահմանամասը եղաւ, մինչեւ որ վերջապէս անցաւ Արաբացւոց ձեռքը։

Մուսա լեռը ծովուն երեսէն 870 մեթր բարձրութիւն ունի. դէպի Ռասխանզիր երկարող լերանց գագաթները երթալով աւելի կը բարձրանան և մինչեւ 1600 մեթրի կը հասնին։

Սուէտիոյ վերոյիշեալ հինգ հայաբնակ գիւղերն են. Բեդրուսիէ (Ծովեզերք), Պիթիաս, Հաճի-Հապիպլի, Եօղունօլուք և Վագըֆ կամ Մագըֆ։ Սուէտիացի Հայերուն գլխաւոր ապրուստի միջոցներն են սանտրագործութիւն, գդալաշինութիւն և մանաւանդ չերամաբուծութիւն։ Մուսա լերան ամբողջ հովիտը, զոր կ'ողողէ Որոնդէս գետը մինչեւ Անտիոք՝ ծածկուած է թթաստաններով որոնցմէ տարեկան մօտ 15,000,000 Ֆրանքի չերամ կ'արտածուի։ Թէպէտեւ այս արտադրութեան մեծագոյն չափը կը պատկանի երկրատանուտէր մը Սուրիացի վաճառականներու, սակայն և այնպէս հայ գիւղացիները, ինչպէս նաև իրենց դրացի Ֆէլլահ և քրիստոնեայ գիւղացիները՝ այս մշակութեան շնորհիւ բաւական դիւրակեաց կեանք մը պիտի կրնային ապրիլ, եթէ Թուրք կառավարութեան և պաշտօնէութեան անյագ կեղեքումներուն ենթարկուած չըլլային։

Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

«ԱՐԵՒ»ի Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ բաժանորդներուն կը յայտնենք որ երբ չեն կրնար ուրիշ միջոցով մը դրամ ղրկել մեզ, հաճին իրենց բաժնեգիները յանձնել Տ. Աւետիս Զօհրեանի՝ Գոստանցա և Տ. Տ. Փօսթանճեան Եղբարց՝ Փուրկաս, Ներկայացուցիչ Հ. Բ. Ը. Միութեան։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

«ՀՈՐԻԶՈՆ»Ի ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐԷՆ Պ. «Բ»Ի

Վանի պարպումէն ետք թէ պատկերը ներկայացնող ձեր այն յօդուածը զոր «Հորիզոն»ը տպած և «Ցուսաբեր»ը իր 16 Սեպտ. 915ի թուով արտատպած էր՝ կարդացի։

Պատմական սեւ օր մը, երբ Վանի եղերաբախտ բնակչութիւնը անակնկալ դաղթի խորհրդաւոր ազդարարութեան մ'առջեւ խելակորոյս՝ արիւն-արցունք թափելով՝ ակամայ կը պատրաստուէր ելլել իր սիրելի վաթանէն բաժնուելու, դո՛ւք, Պրն. «Բ», ո՛վ որ էք, հիւրընկալ վանեցիին կարօտեալ աղայի սենեակը բաղմոցի վրայ հեշտօրէն երկնցած, դրիչը ձեռք կ'առնէք՝ կարծես սոսկ ծաղրելու համար ճգնաժամային գաղթականութիւնը հերոս ժողովուրդի մը, վանցի կը գրէք. «…Այժմ ամենածոյլն անգամ ժիր, կորիճ էր դառել, անգործութիւնն ու պարապութիւնը որ տաճկահայութեան բնորոշական եւ վանեցիների մասնաւորապէս խտացած բնաւորութեան մի մասն են կազմում, այդ պահուն չքացել էին։ Ես զարմանքով ականատես եղայ թէ ինչպէս չարչի վանեցին(*) ամենայն առատաձեռնութեամբ բաց էր արել իր կրպակների դուռը և ձրիաբար ցրում էր սրան նրան խանութի մէջ եղած թէ թանկագին թէ էժանագին մթերքներն ու ապրանքները…»

Ձեր մեղադրանքները բոլորովին հեռու են արդար ըլլալէ և ընդվզեցուցիչ են։

Ժողովուրդ մը, որուն վրայէն 1876ի, 77 - 78ի, 80—81ի, 95—96ի, 900ի, 904ի, 908ի և աւար յաջորդող Թուականներու մահասփիւռ փոթորիկները անցած են՝ առանց զայն ընկճել կարենալու, ժողովուրդ մը որ մինչեւ այսօր ապրած է իր պատուաւոր աշխատանքովը, որ ընդհանուր վտանգի օրերուն, միշտ ալ իր բոլոր ոյժերը իմի համախմբելով՝ իր դէմ յարուցուած անագորոյն հալածանքներուն միս մինակ և քաջաբար կուրծք տալ կրցած է, որ այդ արիւնոտ շրջաններուն, չնայած նոյնիսկ 4—5 ամիսներով տուն մէջ փակուելու ստիպուելուն, ոչ թէ մէկ՝ այլ ամէն անգամին ալ առատօրէն օգտուած է իր ունեցոր վեհանձն պաշարի կրպակէն, կ'ամբարէն, կ'ե քսակէն ու այդ կերպով նեղ օրերը անցուցած է, ժողովուրդ մը, որ հակառակ իր բազմաթիւ վիճակին և տարապայմանօրէն սեղմ միջոցներուն, ապացոյց իր կենսունակ գործունէութեան, կարողացաւ ցուցադրել համուր աշխարհին կրթապէս, բարոյապէս և համեմատաբար տնտեսապէս բարձրացած 1913ի Վանը, (տես Ռուսական «Պերժեվիա Վեդոմոսթի» թերթի 913 Մարտ 29 թուին մէջ «Մի մարէք հոգին» խորագրով Պր. Օւզէնինի յօդուածը) և իր յաղթական կռիւներովը ներկայ տարւոյ Մայիսի ա՛յնչափ ծափահարուած վասպուրականը, (տես Ամերիկայի «Հայրենիք» թերթի այս տարւոյ Յուլիսի թիւերուն մէջ Վանի ամերիկեան միսիոնարուհի Միսիս Ըշըրի նամակը), այսպիսի ժողովուրդ մը, կ'ըսեմ, ի՞նչպէս կրնայ, ըստ ձեր հայեցողութեան, «անգործ, պարապ և չարչի» ըլլալ։ Ըսէ՛ք, խնդրեմ, Պր. «Բ», վերոյիշեալ օտարները իրենց վկայութիւններովը բոլորը մէկանց սխալա՞ծ են արդեօք…։ Գոնէ անգամ մը հարցուցէ՛ք Պ. Տէր-վահրամեանին, իբրեւ ականատես, թէ ի՞նչպէս դոյած է 95—96ի տաճկահայ փախստականները, որոնք Սեւ Ծովի ափունքներէն և մասամբ հիւսիսային ճախճախուտ եզերքները իրական դրախտի վերածեցին և որոնք այսօր ալ իրենց նուիրատուութիւններովը ու կամաւորներովը կ'ապացուցանեն թէ մայր - հայրենիքին մոռցած չեն։ Չէ՞ որ արդէն տաճկահայոց դէմ յարուցուած այսօրուայ գիւային հալածանքը՝ արդիւնք է դերազանցապէս անոր գործունեայ ըլլալուն, Թուրքիոյ մէջ անոր կուլտուրապէս ամենէն բարձր տարրը հանդիսանալուն։

Վասպուրականի վերջին տնտեսական անախորժ քայքայումէն յետոյ Վանի փողոցներուն մէջ թերեւս տեսաք քանի մ'անգործ մարդիկ կամ հանդիպեցաք քանի մ'իսկապէս «չարչի» անձերու, սակայն բաւարար փաստե՞ր էին ատոնք մի՞թէ՝ որպէսզի իրաւունք համարէիք ձեզի նկլելու մէկ ջուրով լուալու իմ բոլոր պատուաւոր և սիրելի հայրենակիցներս մասնաւորապէս՝ և ոճրագար կառավարութեան մը հետ ճակատագրական պայքարով զբաղած ամբողջ տաճկահայերը ընդհանրապէս։ Ո՞վ պիտի ներէր ինձ արդեօք՝ եթէ վանեցւոց դաղթի նախաժամերուն, ըստ երեւոյթին ձեր ցոյց տուած անհոգ ու հեշտոտ վարմունքը իբրեւ աստիճանական առնելով՝ ես ալ բոլոր ռուսահայութիւնը ոչ պատուաբեր մակդիրներով որակելու չափ յառաջ երթայի։

Տարիներու իր յեղափոխական գործունէութիւնը փառաւորապէս պսակելով՝ դեռ երէկ ինքզինքն ու իր երկի՛րը — Հայաստանի սի՛րտը — ազատագրող և իբրեւ թանկագին աւանդ՝ լի հաւատքով ձեզ դանձնող ձե՛զ վստահեցող… ցաւատանջ ժողովուրդի մը ա՞յս էր ձեր փոխարինութիւնը. ձեր ուղինե՞րը հարթող, ծաղիկներով զարդարող, «աղիղ եղբայր» կանչելով մինչեւ կէս-ճամբէն թեւարաց ձեզ ողջագուրելու, ձեր գիրկը նետուելու եկող վշտահար ժողովուրդի մը, ձեր մղկտացո՛ղ համբոյրներու լաւագոյն կանչին ա՞յս պէտք էր ըլլար ձեր հուսկ պատասխանը, Պ. «Բ», որ դրախտանման հայրենիքիս մոխրանալու նախաժամերուն, ձեր հիւրընկալի տունը այրելու ջանացիր յանձնառութենէ մը յետոյ, անկողնոյ մէջ երկարել միայն խորհած էք… Գէթ դատապարտելի վերջին ժամերը ափոփիչ խօսքերով թեթեւցնելու աշխատող քանոսապաշններէն օրինակ առնէիք, «ինկածները ոտնահարողներուն» չնմանելու, մարտիրոսանալու գացող խոովահոծ ժողովուրդի մը վիրաւոր սրտին վրայ պղպեղ ցանելու համար ձեր անեծքի եւ անիրաւ մեղադրանքներով։

Իրականութիւնը խեղաթիւրողները չեն սիրուիր երբե՛ք, Պ. «Բ», աղէկ գի՛տցէք, և մանաւանդ խորհեցէք թէ այդ ժողովուրդը ներկայիս մխիթարուելու պէտք ունի միայն և օգնութեա՛ն կը կարօտի սոսկ, ոչ թէ հարուածի ու նախատինքի։

Աղեքսանդրիա, Հ. ՓԷՀՐԻՋԵԱՆ

(*) Ընդգծումները իմս են։ Հ. Փ.

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐԸ
ԲՈՐ-ՍԱՅԻՏԻ ՄԷՋ

(Սեփական թղթակցութիւն)

Այսօր Բրիտանական Բարձր Գոմիսէր Վսեմ. Սըր Հէնրի Մաք-Մահօն այցելեց Սուէտացւոյ ձերբազատեալներուն։

Սրբազան Առաջնորդը, որ հոս հասած էր երէկ, Գահիրէի և Աղեքսանդրիոյ Թաղ. Ժողովներու անդամները, Տեղական Մասնախումբի բոլոր անդամները, Հայ Կարմիր-Խաչի անդամուհիները, հայ բժիշկները և հիւանդապահները, ամէնքը միասին դիմաւորեցին Ն. Վսեմութիւնը շոգենաւէն դուրս ելած միջոցին։ Իրեն կ'ընկերանային Լորտ Միլզըն և իր տիկինը, գնդապետ Էլկուտ և Պ. Հորնպլօըր։

Առաջնորդը, վեղար ի գլուխ, մօտեցաւ ամենէն առաջ և յարգանքի ողջոյնն ընծայելով ծանօթացուց ներկաները։

Ն. Վսեմութիւնը ամէնուն մէկ մէկ սիրալիր խօսք ուղղեց, և Ս. Առաջնորդին ներկայացուց Լորտ Միլզընը և իր Տիկինը։

Ամէնքը միասին յետոյ այցելեցին վրանաքաղաքին գլխաւոր անցքերը, խոհանոցը և կերակուրի բաշխման վայրը։ Ն. Վսեմութիւնը ձեռքովը կտրեց հացը և ճաշակեց, և գոհ մնաց տեսածէն։

Ամենէն վերջը այցելեցին դպրոց-վրանները, որոնց մէջ տղաքը մանչերն ու աղջիկները, ուրոյն խումբերով, իբր 1000 հոգի, կարգաւ շարուած էին։ Սըր Հ. Մաք-Մահօն շատ սիրեց փոքրիկներու այս պատկառելի բազմութիւնը, ու երբ ամէնքը միասին դղրդալից ծափողջոյններով մեծարեցին զինքը, յարգանքի ցոյցով պատասխանեց իրենց։ Ս. Առաջնորդը ցոյց տուաւ Ն. Վսեմութեան աղջնակ մը, որ ֆրանսերէն կը խօսէր և որուն հետ կարճ խօսակցութիւն մը ունեցաւ Բրիտ. Բարձր Ներկայացուցիչը։

Իբր ժամ մը տեւող այս այցելութենէն վերջ՝ Սըր Հ. Մաք-Մահօն մեկնեցաւ ուրախութեամբ, քանիցս յայտնելով իր գոհունակութիւնը եղած կարգադրութեան և դաղթականներուն առողջ և կայտառ կազմուածքին համար։ Վերջէն պահուն, Ս. Առաջնորդին դառնալով, յիշեց մասնաւորապէս թէ Պ. Հորնպլօըրի տեղեկութիւններէն հաճոյքով իմացած է որ Եգիպտոսի Հայերը իրենց դժբախտ եղբայրներուն վերաբերութեամբ օգնութեան իրենց պարտականութիւնն կը կատարեն գոհացուցիչ կերպով։

Ձերբազատեալ Հայերուն նկատմամբ առանձին սէր ցոյց տուաւ նաև Տիկին Միլզըն, որ կ'ըսէր թէ առաջին անգամն է որ կը տեսնէ Հայերու բազմութիւն մը, որոնցմէ դժուար կուգար իրեն բաժնուիլը։

⁂ Երկու Թաղ. Ժողովները, որոնք երեք օրէ ի վեր այստեղ էին արդէն և ինչ ինչ կարգադրութիւններ ըրած էին, այսօր եւս Ն. Վ. Սըր Հ. Մաք-Մահօնի մեկնումէն վերջը Ս. Առաջնորդին նախագահութեամբ նիստ գումարեցին Քէմբին մէջ, նկատի առին գաղթականներուն ուղղակի ներքին կեանքին վերաբերեալ քանի մը հարցեր, և, միացնելով զինուորական և քաղաքային երկու մարմինները որոնք կառավարած էին կռիւն ու ժողովուրդը Մուսա Տաղի վրայ, 17 անձերէ կազմուած մարմին մը ընտրեցին, որոնք պիտի զբաղին արտաքին և ներքին գործերու կարգադրութեամբ, ինչպէս պիտի ընէր Թաղ. խորհուրդ մը։ Իսկ զուտ կրօնական և եկեղեցական հարցերու կարգադրութեան հոգը Ս. Առաջնորդը յանձնեց հինգ քահանայից, որոնք համախորհուրդ պիտի գործեն։

Յետոյ, ամբողջ ժողովուրդը դաս առ դաս բազմեցան վրանաքաղաքին կից հրապարակի մը վրայ։ Ս. Առաջնորդը, Թաղ. Ժողովներու և Նորընտիր մարմնին անդամներուն հետ, մօտեցաւ բազմութեան, բացատրեց անոնց թէ Անգլ. Վեհ. Թագաւորին փոխանորդը, որ այցելեր էր իրենց, ո՛րչափ սիրած էր զիրենք, և գովելով իրենց քաջութիւնը՝ յորդորեց որ դժուարին օրերու մէջ իրենց ցոյց տըւած միաբանութիւնը շարունակեն հոս իրենց խաղաղ կեանքին մէջ ալ։ Յետոյ յիշելով իրենց համար եղած կարգադրութիւնները, ներկայացուց նորընտիր վերակացու մարմնին անդամները և յանձնարարեց որ հնազանդին միշտ անոնց ըրած տնօրինութիւններուն։ Ապա մաղթանքներ ըրաւ Հայաստանի և Կիլիկիոյ տառապող ազգայիններուն բարօրութեանը համար, և ի վերջոյ «Պահպանիչ»ով մը օրհնեց ամէնքը, որոնք գըլխաբաց և ծնրադիր՝ երկիւղածութեամբ մասնակցեցան աղօթքին։

Տ. Աբրահամ Քհ. Առաջնորդին խօսքերը իրենց բարբառով ժողովուրդին բացատրեց թարգմանաբար։

Ս. Առաջնորդը և Թաղ. Ժողովոյ անդամները երէկ այցելեցին նաև 20ի չափ դպրոց-վրանները։ Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ, որ ստանձնած է գաղթականներուն կրթական հոգատարութիւնը, Կեդր. Վարչութեան դիւանապետ Պ. Թովմաս Գարագաշեան կը կատարէ նախնական արձանագրութիւնները։ Ուսուցիչներու ընտրութիւնը ամբողջանալէ վերջ, դասախօսութիւնք կ'սկսին հաւանաբար յառաջիկայ շաբթուան մէջ։

Ս. Առաջնորդը և Թաղ. Ժողովի բոլոր անդամները այսօր գիշերուան գնացքով մեկնեցան Բոր Սաիտէն։

***

Երկուշաբթի

Վերմակներու բաժանումը կ'սկսի, ինչ որ յուսադրիչ ու մխիթարական ազդեցութիւն մը կը գործէ։

—Տիկ. Էլկուտ պէյ անուշ ուրախութեամբ մը ցոյց կուտայ երէկուան հարսնիքէն մէկէն ստացած նուէրը, — իր ձեռագործներէն՝ դրամի քսակ մը և երկու ժամացոյցի պահարան։ «Իբրեւ յիշատակ պիտի պահեմ ասոնք, ու ի՛նչ լաւ հիւսուած են, գոյներու ի՛նչ նրբութիւն» կ'ըսէ։ Փեսան միեւնոյն նուէրը տարած յանձնած է Պ. Հորնպլօըրի։ Այս առթիւ կ'արժէ գիտնալ տալ թէ կիներու և աղջիկներու մեծ մասը լաւ հիւսողներ են, բոյա, տանթէլներ, եւն.։ Անկասկած կարի արհեստանոցին կարեւոր մէկ մասը պիտի կազմէ նաև ձեռագործի բաժինը։

Երեքշաբթի

Առաջնորդ Ս. Ը «Բանակատեղի» այցելեց այսօր, ուր նաև ճաշեց ընկերներով, շատ համեստ ճաշ մը, տաք կերակուրի բացակայութեան։

— Առաջնորդ Սրբազանը, ընկերակցութեամբ Տ. Տ. Ղազարոսեանի և Լալաեանցի, դպրոց այցելեց։ Շատ գոհ մնաց անոնց առողջ, կայտառ ու մաքուր երեւոյթէն։ Թէ՛ մանչերը և թէ աղջիկները երգեր երգեցին և արտասանութիւններ ըրին։ Պէտք էր հոն ըլլալ լսելու համար անոնցմէ մէկուն տուած պատասխանը Սրբազանին այն հարցումին թէ «ի՞նչպէս եղաւ որ հոս եկաք»։

«Մենք գիտէինք որ Թուրքը մեզ կը հալածէր, և գիտէինք որ մեզ պիտի մորթէր, ուստի լեռը ելանք և քաջաբար կռուեցանք ու յաղթեցինք։»

Ա՜հ, զմայլելի տղան…։

Ն. ԹՕՓԱԹ

ՍՈՒՏԱՆԱՀԱՅ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ԱՆԱՐԳԷ՞Լ ԹԷ ՀԱՄՈԶԵԼ

Ներկայ ազգային ճգնաժամուն մեզի առաջադրուած ամենակարեւոր հարցն է Նիւթական Օժանդակութեան հարցը։ Եւ ուրախալի է գիտել որ, իրականութեան մէջ ալ, այդ հարցն է որ ամենէն շատ կ'զբաղեցնէ մեր հանրային խաւերը և մամուլին սիւնակները։ Այլ սակայն, մինչդեռ մէկ կողմէն խիստ քաջալերիչ և ծափահարելի օրինակներ կը ցուցադրուին, միւս կողմէն, նամանաւանդ մեծահարուստ դասակարգէն, պապանձելի և նոյնիսկ սրտմտեցուցիչ անտարբերութիւն մը ցոյց կը տրուի։ Ուրախ և միանգամայն հպարտ կ'զգանք ինքզինքնիս ծանուցանելու թէ մեր Սուտանահայ Գաղութը ամենափայլուն կերպով մը լուծեց այդ հարցը Սեպտ. 26ին Խարթումի մէջ կայացած ընդհանուր ժողովի մը մէջ։ Գաղութին համար պատմական մնալու կոչուած այդ ժողովին մէջ, որուն կը մասնակցէին անխտիր ամէն դասակարգի ազգայիններ, Ազգային Հիմնադրամի անուան տակ ստորագրուեցաւ անյուսալի գումար մը, որ շարունակելի ըլլալով, մօտ օրէն կը հասնի 1500 ոսկիի պատկառելի գումարի մը։ Մանրամասնութիւնները զանց կ'առնենք, թողլով զանոնք Ժողովին պաշտօնական տեղեկագրութեան։

Ինչ որ միայն մատնանշել կ'ուզենք հոս, սա պարագան է թէ հանգանակութիւնը կատարելապէս ինքնաբուխ եղած է։ Ո և է մասնակցութիւն չէ կատարուած ճնշումի տակ։ Հայրենիքի վերջին իրադարձութիւնները կատարեալ պարտաճանաչութեան հով մը բերին հոս մեզի, և ամէն ոք սկսաւ փոխադարձաբար համոզել ինքզինքը և իր ընկերը՝ իր պարտականութիւնը կատարելու։

Ներկայ աղէտին հանդէպ ամէն հայ կըրկին պարտականութիւն մ'ունի. ա) օժանդակել անձամբ որքան որ կրնայ. բ) օժանդակել տալ ուրիշին որքան որ կըրնայ։ Ահա այս երկրորդ պարտականութեան գործադրումին մէջ կիրարկուած մեթոտին մասին է որ կը թելադրուիմ ներկայ պարագային երկու խօսք ընել։

Անվիճելի է այն մտայնութիւնը թէ ներկայ ընդհանուր աղէտին հանդէպ ամէն հայ ինքնաբերաբար պարտի ընել իր կրցածը՝ առանց ուրիշէն դրդուելու։ Եւ ահա ասկէ իբրեւ սկզբունք առնելով, շատեր հանրութեան մէջ և ընդհանրապէս գրողներ մամուլին մէջ, բուռն պայքար մը կը մղեն մեր պարտազանց դասակարգին դէմ։ Պայքարը արդար է, իսկ մեթոտը, կը ցաւինք ըսել, ո՛չ ուղիղ։ Մեր կովկասեան, եգիպտական և ամերիկեան մամուլը մէկ թոնով և շատ դէշ թոնով կը հարուածեն մեր ունեւոր այլ պարտազանց դասակարգը։ Անուանարկութեան, անարգանքի զէնքն է որ կը գործածուի, ընդհանրապէս, անոր հանդէպ, թէ՛ հանրութեան և թէ՛ մամուլին մէջ։

Ուղիղ չէ այդ մեթոտը, և գործնականին մէջ ալ փաստուեցաւ որ սխալ է այն։ Այդ մեթոտը աւելի կարծրացուց, դառնացուց կարծես մեր ունեւորներուն սրտերը, փոխանակ ո և է դրական արդիւնք տալու։ Խնդիրը շատ փափուկ է, անձի և վշտացումի գործ է, և ուստի կը պահանջէ շատ խնամեալ քաղիք։ Պէտք է միշտ նկատի ունենանք որ յաճախ մեր ունեւոր

դաստիարակչին այս պարտազանցութիւնը ունի իր ընդհանուր և մասնակի ընկերաբանական պատճառները, և նոյնիսկ մեղմացուցիչ պարագաները։ Հանրութեան և մամուլի մէջ այդ դաստիարակով զբաղուողները հոգեբանի, ընկերաբանի դերին մէջ պարտին դզալ ինքզինքնին, և, փոխանակ յարձակելու, հարուածելու և անարգելու, պարտին վերլուծել, ուսումնասիրել և զատորոշել այդ ընդհանուր և մասնակի ընկերաբանական պարագաները, և ըստ այնմ խօսին ու գրեն անոնց հասցէին, պարզելով, բացատրելով և համոզելով։ Ռամկօրէն բացատրելու համար մեր ըսել ուզածը, հարուստ մը հազար ոսկի քաշելու կերպը, անգամ մը ուզել և մերժուելէ վերջ անմիջապէս անուանարկել, խայտառակել չէ, այլ պէտք է ջանալ կրկին-կրկին դիմումներով — յարմարագոյն անձերու և գրողներու միջոցաւ — գտնել անոր տկարը, համոզել զայն ու կարգի բերել։

Թեթեւ աշխատութիւն մը չէ ասիկա, ոչ ալ աղայական գործ։ Խոշոր գործ մըն է ան, որուն շուրջ կ'արժէ կազմակերպուիլ ամէն տեղ։ Մեր հանրային գործիչներուն և մամուլի ներկայացուցիչներուն համար լուրջ և օգտակարագոյն գործ մը, որով կրնան զբաղիլ մեծ անկեղծութիւններով։

Նիւթական Օժանդակութեան գործը համաշխարհարեւոր է ներկայիս։ Պէտք է գործել առ այդ։ Եւ մեթոտը պէտք է լինի՝ համոզել եւ ոչ թէ անարգել։

ՅՈՎՀ. ՍԻՔՍԼԵՆԵԱՆ

Օմսուրման, 29 Սեպտ. 915

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՅՈՑ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կ. ՊՈԼՍԻ ՀԱՅ ԵՒ ՅՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐԸ

Հոռմէն կը հաղորդեն սեպտեմբեր 21էն. «Կ. Պոլսէն կ'իմացուննն որ Հայերի և Յոյների պատրիարքները հսկողութեան տակ առնուած են իրենց Պատրիարքարաններն մէջ ուր բանտարկուած կը մնան։»

Էնկիւրիի մէջ ջարդուած Հայերի թիւը կը հասնի 25000ի, բոլորը այրեր, մինչդեռ կիները բռնադատուեցան իսլամական կրօնքը ընդունելու և ամուսնանալու Թիւրքերի հետ։ (Արմենիա)

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Էջմիածին, 22 օգոստ.

Մահացութիւնը փախստականների մէջ շատ մեծ է, օրական միջին թւով մեռնում են 150—170 հոգի։ Սկսեալ յուլիսի 28ից մինչև օգոստոս 28ը մահացել են 2978 հոգի։ Իսկ բոլոր փախստականների մէջ, որոնք գտնվում են Երևանի նահանգի զանազան տեղերում, օրական 350—400 հոգի մահանում են։ Վարակիչ հիւանդութիւններ չը կան, բայց սաստիկ տարածված է փորհարինքը (դիզենտերիա)։

Էջմիածին, 24 օգոստ.

Այսօր, երկուշաբթի, փախստականների մէջ մահացութիւնը հասաւ 204ի։ Կան և խոլերայի դէպքեր։

Կառավարութեան կարգադրութեամբ վաղուանից սկսվում է փախստականների էվակուացիան դէպ ի Գանձակի նահանգը։ Օրամէջ 1500 հոգի պէտք է տեղափոխվեն վագոններով։

Վաղը գալու է մի յատուկ սանիտարական գնացք՝ տանելու համար Բագու 350 և Դիլիջան 200 որբեր։ Ապա 1000 որբեր ևս փոխադրվելու են Թիֆլիս։

Էջմիածին, 24 օգոստ.

Մինչև այժմ Հայաստան վերադառնալու ցանկութիւն են յայտնել և անցագիր ստացել Էջմիածնի Ցանձնաժողովից 18000 հոգի։ Սակայն նրանցից շատերը դեռ մնացել են Իգդիրում, լսելով որ Բերկրիի մօտ քիւրտերը նորից երևացել են և ճանապարհը ապահովված չէ։

Վան գնացել են մօտ 700 հոգի։ Վերջերս ստացված տեղեկութիւնները յայտնում են, որ Խալիլ Բէյը գտնվում է Վանի հարաւային մասում։

Շատ փախստականներ վերադառնում են Ալաշկերտ. կառավարութիւնը թոյլատրել է գնալ և ցանքսերը հնձել։ Ամէն մի աշխատող բանւորի օրական տրուելու է վարձ 1 ր. 60 կ.։

Էջմիածին, 28 օգոստոսի

Որքան և աշխատողները ույժ են գործ դնում, որքան Գլխ. Կարգ. Յանձնաժողովը աշխատում է, որքան համառուսական Քաղաքային Միութիւնը օգնում է, բայց և այնպէս փախստականների դրութիւնը գնալով վատթարանում է, որովհետև անհնարին է այնպիսի մեծ բազմութիւն, ինչպէս 35000 հոգի, պահել մի տեղ, առանց որ առողջապահական պայմանները անհակիօրէն չը տուժեն։ Ճիշդ է, կարգադրութիւն է եղել որ փախստականները երկաթուղով փոխադրվեն Գանձակի նահանգը և օրամէջ մի գնացք պէտք է տանէ Էջմիածնի կայարանից 1500 հոգի, բայց անուշադրութիւնը, անփութութիւնը կարգադրողների կողմից կամ Թիֆլիսի առաջնորդարանի կողմից (սա է եղել բանակցութիւններ վարողը) այն հետեւանքն է ունեցել, որ առաջին գնացքը գալիս է Էջմիածնի կայարանը վերցնելու 1500 փախստականներին և տանելու Գանձակ, սակայն ոչ ոք կայարանում չէ լինում և գնացքը դատարկ ետ է դառնում։ Երկաթուղային վարչութիւնը կամ Թիֆլիսի առաջնորդարանը մոռացած են եղել իմաց տալ Էջմիածնի յանձնաժողովին, որ 1500 փախստական ուղարկէ կայարան։

Մահացութիւնը հիւանդների մէջ նոյնպէս սաստկանում է։ ... Մեռնում են նոյնպէս և Իգդիրում, շրջակայքում, ... Հարկաւոր է իրական միջոցներ ձեռք առնել՝ տեղափոխելու ժողովուրդը և խտացման առաջն առնելու։

Ողբալի է փախստականների դրութիւնը և այլ կողմից։ Վանեցիներից շատերը, մօտ 18000 հոգի, անցագիր վերցնելով Էջմիածնից, գնացել էին Իգդիր այդտեղից Վան գնալու, բայց լսելով որ ճանապարհները դեռ ապահով չեն, մնացել են Իգդիրում և սպասում են։ Միայն մի փոքր խումբ, մօտ 500 հոգի, մեկնել և հասել է Վան։

* *

Մոսկվայի հայ գաղութը մինչև այժմ Էջմիածնում փախստականների վրայ ծախսել է մօտ կէս միլլիոն ռուբլի և այժմ էլ շարունակում է ծախսել օրական 3000 ռուբլի։ Ուղարկված են Մոսկվայից 75 անձինք, որոնցից շատերը հիւանդացել են։ Բացի ծախսված գումարից Մոսկվայի կոմիտէն իր տրամադրութեան տակ ունի 300,000 ռուբլի և սակայն այդ գումարն անբաւարար է համարում և սեպտեմբերին մտադիր է նոր հանգանակութիւն բանալ։

Այսպէս, ուրեմն, Ռուսիայի և Կովկասի բազմաթիւ հայ հասարակութիւններ մէջ գտնվեցին միայն երկուսը, որ կատարելապէս ցոյց տուին իրենց ազգային և հասարակական պարտաճանաչութիւնը — Մոսկվայինը և Նոր-Նախիջևանինը։

Առաջինը, բաղկացած ընդամենը 7000 հոգուց, տուել է արդէն 800,000 ր. և պատրաստ է նոյնչափ ևս տալ, իսկ երկրորդը բաղկացած 10—11 հազար հոգուց, տուել է յօգուտ փախստականների և կամաւորների 200,000 ր., անշուշտ գարձեալ պատրաստ է տալ։

Ահա երկու խոշոր լուսաւոր կէտեր, որոնք ստուեր են գձում միւս բոլոր քաղաքների հայ հասարակութիւնների վրայ և ստուերի ամենաթանձր մասն ընկնում է Թիֆլիսի հայ հասարակութեան վրայ։ Այն հասարակութեան, որի թիւն այժմ մօտ 200,000է և որ մինչև այժմ տուել է ոչ աւելի քան 100,100 ռուբլի։

(Մշակ)

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ ԱԶԳ. ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Եւրոպայէն կ'իմացնեն մեզ, թէ Վահմ. Պօղոս փաշա Նուպար վերջերս հետագրաւ 13000 ռուբլի ևս ղրկած է Վեհ. Կաթողիկոսին՝ փախստական հայերու պէտքերուն գործածելու համար։

Անարոնեանի Ցեռումը. — Պետրօգրադից Պետ. Դումայի անդամ Մ. Պապաջանեանից ստացուել է Թիֆլիսում հեռագիր, որով հաղորդվում է, որ Բարձրագոյն ներման է արժանացել գրական և հասարակական գործիչ Աւետիք Ահարոնեան, որ վաղուց ի վեր գտնւում էր արտաստիմանում։

Ոսկերչաց Նպաստ. Մաստախումբին ի նպաստ Բօր-Սաիտի գաղթականաց նուիրահաւաքութեան Դ. ՑՈՒՑԱԿԸ.

Նախորդ ցուցակէ Ե. Դ. 5110, Ս. և Օ. Գարալեանեան եղբ. 200, Համբարձում Զուքուրեան 200, Արթին Գարաքաշեան 100, Ներսէս Պետրոսեան 100, Յակոբ Գազանճեան, Բենիամին Վարդուկեան, Թորոս Թորոսեան, Յ. Ջաղացպանեան, Բրուտեան եղբ., Տիկ. Զիլօ Նազարեան 50ական։ Պասմաճեան եղբ. 30, Մուհամէտ Գասըմ, Ավատ Նասր, Արմենակ Աստուածատուրեան, Ստեփան Եազուպեան, Տիգրան Խորէնեան, Գ. Գ. Պ., Տէր Ստեփանեան եղբ., Մ. Լուք Սարգիսեան, Ռ.Ն. 20ական։ Գէորգ Թէրզիպաշեան, Փիլիպոս Մէլիքեան, Ռ.Ն. 10ական։ Մէկ ղրշնոց կտրօններէ 500։

Համագումար՝ Ե. Դ. 6750

Հայկական ճակատին

Բեթրոկրատ, 6. — Խիստ կռիւ մը տեղի ունեցած է Վանի մէջ ուր գիւրաւ ետ մղուած են սահմանագլխի ուղղութեամբ յառաջանալու Թրքական փորձերը, մինչ Ռուսերը Վան քաղաքին հարաւ-արեւմտեան կողմն ընդհարումէ մը ետք՝ հետապնդած են Թուրքերը լճին հարաւային եզերքին վրայ և լեռնային արահետներէ որոնց մէջ 9000 ոտք խորութեամբ գահավէժներ կան։ Ռ.

Ս. Դ. Հնչ. եւ Հ. Ս. Ռամկավար կուսակցութեանց բոլոր Գահիրէի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական հաւաքոյթի որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ շաբաթ օր, հոկտ. 9ին, Հնչ. Ընթերցասրահին մէջ։

Տ. Գրիգոր Մանուկեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ամէն այն բարեկամներուն որոնք իր եղբօրորդւոյն՝ վաղամեռիկ Աշոտ Մանուկեանի մահուան առթիւ անձամբ, ծաղկեպսակներով, կամ փոխան ծաղկեպսակի զանազան նուիրատուութիւններով հաճեցան իրենց ցաւակցութիւնը յայտնել իրեն։

Հ. Ե. Ք. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ (Գահիրէ)

Ընկերակցութեանս ժողովասրահին մէջ յառաջիկայ կիրակի 10 հոկտ. ժամը 10.45ին պիտի խօսի, Տիար Արամ Մաէհ, նիւթ ունենալով «Մեր գիրքը հայկական աղէտին հանդէպ։»

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

Պալքաններու մէջ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնք, 6. — Պ. Վէնիզէլոսի դահլիճին հրաժարումին պատճառաւ, Երեսփ. Ժողովոյ աշխատութիւնները յետաձգուեցան։ Հ.

Աթէնք, 6. — Խորհրդակցութեան մը ընթացքին՝ որու ներկայ էին Թագաւորը և նախորդ վարչապետները, որոշուեցաւ Զայիմիսի նախագահութեան տակ խառն դահլիճ մը կազմել, բայց առանց Վէնիզէլոսի։ Ռ.

Աթէնք, 6. — Նոր դահլիճը հաւանականաբար պիտի կազմուի սա՛պէս. Պ. Զայիմիս՝ վարչապետ եւ արտաքին գործոց, Կունարիս՝ ներքին, Թէոտօքիս՝ Հանր. կրթութեան եւ ազգ. խնամողութեան, Տրակումիս՝ ելեւմտից, Ռալլիս՝ հաղորդակցութեանց եւ արդարութեան, Զօր. Եանաքիցաս՝ պատերազմ., Ծով. Քունտուրիօթիս՝ ծովային նախարար։ Նոր դահլիճը վաղը երդում պիտի ընէ։

ՍԵՐԲԻԱ

Լոնտոն, 4. — Սերպ պաշտ. զեկոյց մը կ'իմացնէ՝ թէ սերպ հրետանին թշնամւոյն Օրսօվայի մէջ ամրութեանց շինութեան շարունակութիւնը արգիլեց. եւ սակայն թշնամին յաջողեցաւ Պաժնայի դիմաց կամուրջ մը հաստատել. իր օդանաւորդները Բլատօվօի վրայ ռումբեր նետեցին՝ առանց ո և է վնաս պատճառելու, մինչդեռ Սերպերը յաջողեցան երկու գերման օդանաւեր զգետնել և օդանաւորդները գերի բռնել։ Մօք.

Արեւմտեան ճակատին

ԹԱՀԻՒՐԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Բարիզ 6. — Զեկոյց մը կ'իմացնէ թէ Շամբանիի մէջ, այսօրուան մեր գործողութիւնը նոր արդիւնքներ տըւաւ։ Մեր հետեւակազօրքը, հրետանիի զօրեղ պատրաստութենէ մը յետոյ, գրաւելով Թահիւրը գրաւեց և թշնամւոյն երկրորդ գծին յենակէտը կազմող Թահիւրի բլուրին կատարը հասաւ։ 1000է աւելի գերիներ առնուեցան։ Ճակատին մնացեալ մասերուն մէջ միմիայն հրետանիի գործողութիւններ կատարուեցան։

Բարիզ, 6. — Ֆրանս. մարտկոցները ամբողջ ճակատին վրայ զօրաւոր ռմբակոծութիւն մը կը կատարեն։ Զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Արդուայի մէջ երկուստեք ռմբակոծութիւն կատարուեցաւ, մասնաւորապէս ուժին կերպով Ժիվանշիի շրջանին մէջ։ Ֆրանսացիք յառաջխաղութիւններ կատարեցին ձեռնառումբի կռիւներու ընթացքին, իսկ հրետանին մասնաւորապէս գործունէութիւն ցոյց տուաւ Շամբանի մէջ, Մէօզի բարձունքներուն վրայ, Ֆլիրէյի և Լօռէնի մէջ։

Բարիզ, 5. — Օդանաւերու տորմիղ մը Բէրօնի մօտ գերման կայարանի մը վրայ 50 ռումբ նետեց։

Ամսթերտամ, 5. — Գերման «Ակիօնիա» շոգենաւը Ռիւկէնի բացերը պայթումէ մը ընկղմեցաւ։ Սանիից հասնող նաւաղներ կը հաստատեն թէ նաւը Անգլ. ընդծովեայի մը կողմէ ընկղմուած է։

Բարիզ, 6. — Աւստրիական ընդծովեայ մը յունական ծովեզերքին բացերը ֆրանս. «Բրովէնսիա» շոգենաւը ընկղմեց։ Նաւաղներուն թայլատրուեցաւ նաւակներով ինքզինքնին փրկել։

Արեւելեան ճակատին

Բեթրոկրատ, 6. — Զեկոյց մը կ'իմացնէ թէ Տվինսքի շրջանին մէջ անդադար հրետանիի կռիւ կը մղուի։ Ռուսերը գրոհով մը Տվինսքի և Վիլնայի կէս ճամբուն վրայ Բօսթաւիի խրամները առին և Գերմանները Նարօթ լճին հարաւակողմը դէպ ի ետ նետեցին։ Ռուսերը թշնամին կը հալածեն։ Միւս կողմէ Սըմօրկօնի հիւսիսակողմը երեք գիւղեր գրաւեցին։ Ռ.

Լոնտոն, 4. — Պերլինի մէջ հրատարակուած պաշտ. զեկոյց մը կ'ընդունի թէ Ռուսերը աննախընթաց խստութեամբ յարձակողականի սկսած են Ռիկայի հարաւ-արեւել. կողմերը, բաւական ընդարձակ ճակատի մը վրայ։

ԳԵՐՄԱՆ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

Բեթրոկրատ, 5. — Ռուս. Կարմիր Խաչը՝ զանազան հիւանդանոցներու վրայ կատարուած ռմբակոծութեանց ընթացքին մեռած 46 գթութեան քոյրերու անուններ կը հրատարակէ։ Ռ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Աթէնք, 7. — Երեսփ. Ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի պիտի գումարուի։ Նոր դահլիճը Երեսփ. Ժողովէն վստահութեան քուէ պիտի ուզէ։ Վէնիզէլոսի կուսակիցներուն դիրքը կառավարութեան քաղաքական յայտարարութիւններէն կախում պիտի ունենայ։ Աժ. Հլ.

Արեւմտեան ճակատին

Ամսթերտամ, 7. — Պերլինի մէջ իրիկուն հրատարակուած զեկոյց մը վերջին ծայր կարեւոր խոստովանութիւն մը կ'ընէ։ Հոն կ'ըսուի թէ Ֆրանս. երկու նոր զօրաբաժիններ յաջողած են Սէնթ-Մարիի ուղղութեամբ կէսի մը վրայ յառաջանալ։ Սէնթ-Մարի հաստատուած է ջրուղիի մը վրայ որ երկաթուղիին հիւսիսակողմը կը գտնուի եւ կը կազմէ Բոնբրինճի բանակին հետ հաղորդակցութեան գլխաւոր գիծը։ Ռ.

Բարիզ, 7. — Ֆրանսացւոց Շամբանի մէջ ունեցած յաջողութիւններէն անմիջապէս վերջ, Գերմանացիք կատաղի կերպով հակայարձակելով ծանր պարտութեան մը մատնուեցան։ Զեկոյց մը կ'ըսէ թէ թշնամին ուժգնութեամբ բոլոր ճակատը ռմբակոծած է։ Ֆրանսացիք Արդուայի մէջ նոր գրաւուած դիրքերու դէմ կատարուած յաջորդական 4 հակայարձակումները ետ մղեցին։ Երկուստեք խիստ ռմբակոծութիւն մը կատարուած է Սօմի հարաւակողմը եւ Էնի հիւսիսակողմը, մասնաւորապէս Թռասի-լը-Վալի շրջանին մէջ։ Գերմանացիք Շամբանի մէջ երեկոյեան դէմ զօրաւոր յարձակողականի մը վերսկսան, Թահիւրի հիւսիսակողմի իրենց կորսնցուցած դիրքերուն դէմ։ Այս յարձակողականը ամէն կողմ ձախողելով՝ թշնամւոյն ծանր կորուստներ պատճառեց։ Ֆլիրէյի մէջ բուռն թնդանօթաձգութիւն մը կը շարունակուի։ Թշնամի զօրաւոր հետազօտիչ խումբ մը փորձեց Լօռէնի մէջ Արիքնվիլլի շրջանին մեր խրամատներուն վրայ յարձակիլ, բայց մեր երկաթեայ ցանցերուն առջեւ կասեցաւ։ Գերմանացիք խառնաշփոթութեամբ ետ մղուեցան մեր թնդանօթի եւ հետեւակազօրաց հեղեղային կրակէն։ Ռ.

Լոնտոն, 7. — Էլերման ընկ.եան 2700 թօնօ տարողութիւն ունեցող «Արապիան» շոգենաւը ընկղմուեցաւ։ Նաւազներէն 20 հոգի զամաք հանուեցան։ Ռ.

Արեւելեան ճակատին

Բեթրոկրատ, 7. — Տվինսքի շրջանին մէջ հրետանիի կռիւը կը շարունակուի։ Նարօչ եւ Վիշնեվսկօ լիճերուն միջեւ թշնամին ետ մղեցինք։ Գրաւեցինք երեք գիւղեր, եւ Բօժօ գիւղին դէմ եղած յարձակումները ետ մղեցինք։ Թշնամին դէպ ի Նոյօ Սէլքի նետելով գերիներ առինք։

Իտալական ճակատին

Հռոմ, 6. — (Պաշտ.) Վալլէ Թէրանեօլօի մէջ, Ռօվէրէթօի ճամբուն վրայ, ամսոյս 5ին մեր զօրախումբերէն մին Քամբէրի եւ Ալլա Վօլբա հովտամասերը գրաւեց։ Սօմի հարաւակողմի զառիվայրերուն վրայ, թշնամին մեկնեմեկ Բլօքհիի գիւղը լքեց եւ հալածուեցաւ մեր հրետանիին արդիւնաւոր կրակէն։

ԽՆԱՄԱԿԱԼ Տպարան
Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
Imp. Economique, Alex.

ՍԱԿԱՐԱՆ

8 Հոկտեմբեր 1915

ԲԱՄՊԱԿ		Բացում	Փակում
	Նոյ.	18 7]8	18 11]32
	Յունվար	19 1]32	18 23]32
	Մարտ	19 5]16	19 1]16
	Նոյ.(1916)	18 5]32	17 31]32

ԲԱՄՊԱԿԻ ՀՈՒՆՏ

Նոյ.-Յնվր.	95 30]40	95 35]40

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Գրէտի Ֆոնսիէ 1886	Ֆր.	292.—
» » 1903	»	240.—
» » 1911	»	246.—
Բումէլի Երկաթուղի	»	135.—
Բանամա	»	93.—